

ZNANSTVENO PITANJE: RADIONICA LORENZA DI CREDIJA ILI?

Helena Zoričić
Muzej Mimara
Zagreb

Sažetak:

Jedan od najtežih znanstvenih problema u slikarstvu je dokazivanje "ruke" koja je naslikala djelo vrlo srodno utvrđenom izvorniku poznatog starog majstora. Takvo se djelo naziva pripisano. Dalje dolazi - radionica, ili učenik, način, stil, škola, sljedbenik, krug. Krajnji ishod udaljavanja jest kopija ili falsifikat. U Muzeju Mimara u Zagrebu nalazi se slika s oznakom radionice Lorenza di Credija (Firenca 1459. -1537.) Marija s djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem, (ulje na platnu).

Izvorno djelo prema kojemu je bez sumnje nastala slika iz Muzeja Mimara je tondo Lorenza di Credija nastao oko 1480. iz Staatliche Kunsthalle Karlsruhe u Njemačkoj: Marija obožava Dijete s dječakom sv. Ivanom Krstiteljem.

Usporedbom ova dva djela se vidi da je riječ o ruci drugog slikara, ne samo zbog oblog oblika nego i zbog sasvim različitog krajolika u pozadini, autor je masivnijim zidom više zatvorio di Credijev prozračni prostor.

Slika iz Muzeja Mimara začuđuje neujednačenošću rada, dječaci su naslikani s izuzetnom vještinom i većim crtačkim umjećem od Madone.

Navedeni problem postaje složeniji ukoliko izvornu zagrebačku sliku usporedimo sa srodnim slikama tondima u Gemaldegalerie u Berlinu i u Metropolitan Museum of art u New Yorku.

Stilsko morfološko i ikonografsko istraživanje slike iz Muzeja Mimare nije dovoljno. Potrebne su i analize restauratora i međunarodna suradnja. Analiza boje, pigmenta, podloge mogla bi potvrditi atribuciju radionici Lorenza di Credija ili ukazati na kasniju kopiju tj. vezu s majstorovom školom.

Jedan od najtežih znanstvenih problema u slikarstvu je dokazivanje ruke koja je naslikala djelo vrlo srodno utvrđenom izvorniku poznatog starog majstora. Takvo se djelo često naziva pripisano (atribuirano) određenom starom majstoru ako je jako blisko njegovu načinu rada. Ako je očito da se radi o slabijoj i manje srodnoj inačici izvornika starog majstora, najčešće se stručnjaci odlučuju za nazive radionica ili učenik. Stepenice dalje od "radionice" su način, stil, škola, sljedbenik, krug. Krajnji ishod udaljavanja može biti kopija, po, kopist, novija ili starija kopija po. Sumnjičavi stručnjaci ne isključuju i mogućnost falsifikata, odnosno djela izrađenog namjerno tako da izgleda kao da ga je naslikao stari majstor u želji da ga se što bolje proda. U većini slučajeva falsifikati su bili brzo otkriveni, dok se gotovo svi stručnjaci iz svjetskih pinakoteka bore s rješavanjem još uvijek otvorenih pitanja učenika ili sljedbenika, koje je teško riješiti i zbog nedostatne literature iz tog područja. Rijetki se hrabri plivači upuštaju u to otvoreno more!

U Muzeju Mimara u Zagrebu takav je primjer slika s oznakom radionice Lorenza di Credija (Firenca, 1459. - Firenca, 1537.): Marija s Djetetom i svetim Ivanom Krstiteljem (ulje na platnu, vis. 104,3 cm; šir. 84 cm; Inv. br.: ATM 657).

Lorenzo di Credi školovao se u radionici poznatog firentinskog majstora Andrea del Verrocchija zajedno s Leonardom da Vincijem. Kao blizak suradnik svoga učitelja, naslijedio je nakon njegove smrti tu poznatu firentinsku radionicu. Uglavnom je slikao sakralne teme, koje se odlikuju profinjenošću i mekoćom modeliranja na način tipičan za firentinsku školu u doba renesanse. Ikonografska je tema ove slike Obožavanje Djeteta - Bogorodica klečeći pred Kristom obožava božansku narav svoga Sina, a pridružio joj se i dječak sveti Ivan Krstitelj. Likovi su prikazani realistički u mekim prijelazima svjetla i sjene i melodioznih linija. U pozadini se kroz otvorene arkade nazire duboki toskanski krajolik te stoka na pojilu lijevo.

Izvorno djelo Lorenza di Credija prema kome je, bez sumnje, nastala slika iz Muzeja Mimara je tondo Lorenza di Credija, nastao oko 1480. g. iz Staatliche Kunsthalle Karlsruhe u Njemačkoj: Marija obožava Dijete s dječakom sv. Ivanom Krstiteljem (Maria, das Kind anbietend mit dem Johannesknaben), promjera 86 cm¹. Ako usporedimo izvorno djelo iz Karlsruhea i sliku iz Muzeja Mimare, uočiti ćemo već na prvi pogled da je riječ o ruci drugog slikara. On se u prednjem planu sasvim poveo za di Credijevom kompozicijom, tipom Madone i dječaka, ali ne u tondnu - slici kružnog oblika, već u pravokutnoj varijanti. Međutim, nepoznati je slikar u pozadini dopustio sebi slobodu sasvim različitoga krajolika zadržavši jedino prozračnost di Credijeve slike, pa je Madonu zatvorio

Lorenzo di Credi, radionica: Marija s Djetetom i sv. Ivanom Krstiteljem, Muzej Mimara, Zagreb

masivnijim zidom u srednjem planu te spustio arkade u doslovniju interpretaciju zatvorenog prostora, što mu je donekle odredilo i odustajanje od tonda. Linije i volumeni zagrebačke slike daleko su mekši, sentimentalniji i u jačim suprotnostima svjetla i sjene kao da se priklanjaju drugoj značajnoj radionici toga vremena u Firenzi: radionici Sandra Botticellija. Slikar nije oponašao boje sa slike Lorenza di Credija u Karlsruheu - upotrijebio je zelene i smeđe tonove u duhu bliskom majstorovu načinu. Navedene osobine pretpostavljaju pojmove: radionica, učenik, sljedbenik, krug, škola.

Na slici Marija s Djetetom i svetim Ivanom Krstiteljem u Muzeju Mimara začuđuje i neujednačenost rada: dječaci Isus i sv. Ivan Krstitelj naslikani su izuzetnom vještinom i većim crtačkim umijećem od Madone, kao da ih je radio sam majstor ili neki odličan učenik. Na Madoni se prostim okom vide kasniji premazi posebno na draperiji plašta, nastali vjerojatno prilikom restauriranja kao i nezgrapni potezi kista na rukama i licu. Navedeni problem postaje složeniji ako izvornu i zagrebačku sliku usporedimo sa srodnim slikama - tondima u Gemäldegalerie u Berlinu i u Metropolitan Museum of Art u New Yorku.

Kompozicija tonda u Berlinu Sv. Obitelj s dječakom sv. Ivanom Krstiteljem (Die hl. Familie mit dem Johannesknaben; promjera

93,5 cm) zrcalno je suprotna izvorniku iz Karlsruhea, dodan joj je sv. Josip, a krajolik u pozadini je gotovo dokinuo zatvoreni prostor od kojega je ostao samo jedan stup. Tondo je pripisan Lorenzu di Crediju, iako su se likovi još više od zagrebačkog primjera udaljili od načina samoga majstora. Međutim, krajolik mu je mnogo bliži i u slikanju prirode naglašena je di Credijeva prozračnost. E. Fahy je berlinski tondo 1973. godine pripisao takozvanom "Tommasu" ili Majstoru Czartoryski-Madone. Po mome mišljenju, berlinskom bi tondu bolje odgovarala atribucija: radionica Lorenza di Credija.

Tko je taj mistični "Tommaso" nije do danas otkriveno. Navodno taj naziv dugujemo Lermolieff-Morelliju, koji ga je upotrijebio kao skupno ime širokog kruga slika iz škole Lorenza di Credija. Ime, međutim, nije identično učeniku Lorenza di Credija, Tommasu di Stefano Lunettiju. Tko se krije pod tim imenom? Bilo je mnogo prijedloga: npr. Ceraiuolo, Cianfanini i čak Piero di Cosimo. "Tommasu" je B. Berenson 1936. g. pripisao i staru kopiju tonda iz Karlsruhea (promjera 87 cm), koja se danas nalazi u Statens Museum for Kunst u Kopenhagenu. Madona obožava Dijete sa sv. Ivanom Krstiteljem i anđelom iz Metropolitan Museum of Art u New Yorku (Madonna Adoring the Child with the Infant Saint John the Baptist and an Angel, promjer 91,4 cm) pripisana je samom Lorenzu di Crediju, što mi izgleda također dvojbeno, ali ne mogu o tome suditi samo na osnovi reprodukcije u katalogu. U tom je tondu također kompozicija zrcalno obratna od zagrebačke, a sasvim lijevo naslikan je lik anđela kao protuteža Madoni. Zanimljivo je

Lorenzo di Credi: Marija obožava Dijete s dječakom sv. Ivanom Krstiteljem, oko 1480. god., Staatliche Kunsthalle Karlsruhe

Pripisano Lorenzu di Credi: Sveta obitelj s dječakom sv. Ivanom Krstiteljem, Berlin, Gemaldegalerie

Lorenzo di Credi: Madona obožava Dijete sa sv. Ivanom Krstiteljem i anđelom, Metropolitan Museum of Art, New York

ritmičko izmjenjivanje pejzaža i arhitekture, koje ukazuje na kasnije razdoblje - dublje u 16. stoljeću.

Stilsko, morfološko i ikonografsko istraživanje slike iz Muzeja Mimara nije dovoljno: nužno se na rad povjesničara umjetnosti trebaju nastaviti analize restauratora, kojima bi se dokazalo je li djelo zaista nastalo krajem 15. ili početkom 16. stoljeća, te otkrilo što se krije ispod premaza. Ako restaurator dokaže navedenu starost slike, povjesničari umjetnosti će moći vjerojatno povezati sliku iz Muzeja Mimara s pojedinim učenicom ili sljedbenikom Lorenza di Credija, odnosno s grupom djela iz majstorove škole, što iziskuje međunarodnu suradnju. Analize pigmenta boje, podloge itd. u svakom bi slučaju mogle potvrditi atribuciju radionici Lorenza di Credija ili ukazati na kasniju kopiju po Lorenzu di Crediju.

Bilješke:

1. Slika se u inventaru Zbirke grofice Sibylle Auguste von Baden-Baden navodi već 1691. godine.

Summary:

A Scholarly Question: The Workshop of Lorenzo di Credi or?

One of the most difficult scholarly questions in painting is proving the hand that painted the work is very similar to the determined original of a known old master, namely an attributed work. Next

come the workshop or pupil, style, school, follower and circle. The final result of moving away from the original is a copy or forgery. The Mimara Museum in Zagreb holds a painting with the mark of the workshop of Lorenzo di Credi (Florence, 1459-1537) Mary with Child and Saint John the Baptist (oil on canvas). The original work that doubtless served as the model for the painting in the Mimara Museum is the tondo by Lorenzo di Credi painted around 1480 that is at the Staatliche Kunsthalle Karlsruhe in Germany: Mary Adoring Child with Saint John the Baptist.

When we compare the Mimara painting to the original, we see that it was made by the hand of another artist, not only because of the rounded shape of the canvas in the case of original, but also because of the completely different landscape in the background, since the author painted a massive wall to close di Credi's open space.

The painting from the Mimara Museum is surprising in its uneven quality of work since the infants are painted with exceptional skill and greater artistry than is the case with the Madonna.

The problem becomes all the more complex when we compare the painting from Zagreb with similar tondo paintings in the Gemaldegalerie and at the Metropolitan Museum of Art in New York.

The study of the style, morphology and iconography of the painting in the Mimara Museum is not enough. We also need to have an analysis made by restorers and international co-operation. The analysis of the colour, pigments and the canvas could confirm the attribution to the workshop of Lorenzo di Credi or point to a later copy, a connection to the school of the master.